

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
УДК 343.2 (477)

Оліщук Петро Олегович

*кандидат економічних наук, доцент кафедри права
Факультет управління, економіки та права
Львівський національний аграрний університет*

Олищук Петр Олегович

*кандидат экономических наук, доцент кафедры права
Факультет управления, экономики и права
Львовский национальный аграрный университет*

Olishchuk Petro

*PhD, Associate Professor of the Department of Law
Faculty of Management, Economics and Law*

Lviv National Agrarian University

ORCID: 0000-0002-4392-0654

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАСТОСУВАННЯ
ПРИНЦИПУ *NON BIS IN IDEM* У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРАВІ
УКРАЇНИ**

**ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ
ПРИМЕНЕНИЯ ПРИНЦИПА *NON BIS IN IDEM* В УГОЛОВНОМ
ПРАВЕ УКРАИНЫ**

**THEORETICAL AND PRACTICAL ASPECTS OF APPLYING THE
PRINCIPLE OF *NON BIS IN IDEM* IN CRIMINAL PROCEEDINGS
RIGHT UKRAINE**

Анотація. У статті здійснюється аналіз принципу *non bis in idem* в контексті кримінального законодавства України, а також виявлення випадків порушень даного принципу правоохоронними органами під час кваліфікації кримінально-караних діянь та під час винесення судових

рішень. Зазначається, що кримінальне право є галуззю права, яка пов'язана зі встановленням заборони на вчинення певного діяння під страхом застосування державою заходів примусу кримінально-правового характеру. Встановлення такої заборони та визначення заходів кримінально-правового примусу, як наслідок, за її порушення, потенційно пов'язане з обмеженням прав людини. Очевидно, що обмеження цих прав не може бути довільним та хаотичним, а має підпорядковуватись певним правилам, ідеям, які відображають загальний розвиток суспільства. До таких належать принципи кримінального права, зокрема принцип кримінального права, закріплений у ст. 61 Конституції України: «Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення» та в ч. 3 ст. 2 Кримінального кодексу України «ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за те саме кримінальне правопорушення більше одного разу».

В статті висвітлюються характерні риси досліджуваного принципу. Констатовано, що його роль надзвичайно важлива для внутрішньої побудови галузі права, а також правильного нормотворення та правозастосування.

Наведено випадки порушень даного принципу правоохоронними органами під час кваліфікації кримінально-караних діянь та під час винесення судових рішень, на прикладах практики Європейського Суду з прав людини та українського судочинства. Звернено увагу на те, що практика Європейського Суду з прав людини, щодо застосування ст. 4 протоколу № 7 Конвенції є непослідовною та в деяких випадках, навіть, суперечливою.

Висловлено міркування про те, що принцип *non bis in idem* під час вирішення питання про недопустимість подвійного інкримінування забезпечує дотримання прав особи під час здійснення кримінального

переслідування, а також забезпечує повноту кримінально-правової кваліфікації, індивідуалізацію кримінальної відповідальності та покарання.

Ключові слова: *принцип, non bis in idem, кримінально-правова кваліфікація, кримінальна відповідальність, судова практика.*

Анотація. *В статті здійснюється аналіз принципу non bis in idem в контексті уголовного законодавства України, а також виявлення випадків порушень даного принципу правоохоронними органами при кваліфікації уголовно-наказательних діянь і при винесенні судових рішень. Зазначається, що уголовное право є галуззю права, яка пов'язана з встановленням заборони на здійснення певного діяння під страхом застосування державою заходів примусу уголовно-правового характеру. Встановлення такої заборони і визначення заходів примусу уголовно-правового характеру, як наслідок, за її порушення, потенційно пов'язано з обмеженням прав людини. Очевидно, що обмеження цих прав не можуть бути довільними і хаотичними, а повинні підкорятися певним правилам, ідеям, які відображають загальне розвиток суспільства. До таких належать принципи уголовного права, зокрема принцип уголовного права, закріплений в ст. 61 Конституції України: «Ніхто не може бути двічі притягнутий до юридичної відповідальності одного виду за одне і те саме правопорушення» і в ч. 2 Уголовного кодексу України «ніхто не може бути притягнутий до уголовної відповідальності за одне і те саме уголовное правопорушення більше одного разу».*

В статті розглядаються характерні риси досліджуваного принципу. Констатовано, що його роль надзвичайно важлива для внутрішнього побудови галузі права, а також правильного нормотворення і застосування права.

Приведены случаи нарушений данного принципа правоохранительными органами при квалификации уголовно-наказательных деяний и при вынесении судебных решений, на примерах практики Европейского Суда по правам человека и украинского судопроизводства.

Обращено внимание на то, что практика Европейского Суда по правам человека, относительно применения ст. 4 протокола No 7 Конвенции является непоследовательной и в некоторых случаях, даже, противоречивой.

Высказано соображение о том, что принцип non bis in idem при решении вопроса о недопустимости двойного инкриминирования обеспечивает соблюдение прав лица при осуществлении уголовного преследования, а также обеспечивает полноту уголовно-правовой квалификации, индивидуализацию уголовной ответственности и наказания.

Ключевые слова: *принцип, non bis in idem, уголовно-правовая квалификация, уголовная ответственность, судебная практика.*

Summary. *The article analyzes the principle of non bis in idem in the context of the criminal legislation of Ukraine, as well as the identification of cases of violations of this principle by law enforcement bodies during the qualification of criminal offences and during the issue of judicial decisions. It is noted that criminal law is a branch of law that is connected with the establishment of a ban on committing a certain act under the threat of the application by the state of measures of coercion of a criminal nature. The establishment of such a ban and the determination of measures of criminal-legal coercion, as a consequence, for its violation, is potentially related to the restriction of human rights. Obviously, the restriction of these rights cannot be arbitrary and chaotic, but must be subject to certain rules, ideas, which reflect*

the general development of society. These include the principles of criminal law, in particular the principle of criminal law, enshrined in art. Article 61 of the Constitution of Ukraine states: "No one can be brought to legal responsibility twice for the same type of offence". According to Article 2 of the Criminal Code of Ukraine, "no one may be brought to criminal responsibility for the same criminal offence more than once".

The article highlights the characteristic features of the investigated principle. It is stated that its role is extremely important for the internal construction of the field of law, as well as the correct normalisation and law enforcement.

There are cases of violations of this principle by law enforcement bodies during the qualification of criminal offences and during the issue of judicial decisions, on examples of the practice of the European Court of Human Rights and Ukrainian judicial proceedings. The European Court of Human Rights's case-law on the application of Article 4 of the Convention is inconsistent and, in some cases, even contradictory.

The principle of non bis in idem in the resolution of the question of the inadmissibility of double incrimination ensures the observance of the rights of the person during the implementation of criminal prosecution, as well as ensures the completeness of criminal legal qualification, the individualization of criminal responsibility and punishment.

Key words: *principle, non bis in idem, criminal legal qualification, criminal liability, judicial practice.*

Постановка проблеми. Основою будь-якої галузі права, зокрема галузі кримінального права, є основоположні, визначальні ідеї (начала) – принципи, які притаманні усім галузям права (загальні), і окремо взятій (галузеві). Роль останніх надзвичайно важлива для внутрішньої побудови галузі права, а також правильного нормотворення та правозастосування.

Один із принципів права, закріплений у ст. 61 Конституції України: «Ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення». Це конституційне положення відображено у ч. 3 ст. 2 Кримінального кодексу України (далі – КК України): «Ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за те саме кримінальне правопорушення більше одного разу.». Закріплення цього принципу у двох базових законодавчих актах свідчить про його значущість у правовій сфері. Попри таку важливість, зміст принципу «*non bis in idem*», як його називають у науці кримінального права, не розкривається у жодному з названих нормативноправових актів.

Окрім того, у КК України відсутня стаття, яка була б присвячена принципам кримінального права. Усе вищезазначене породжує наукові суперечки стосовно змісту, значення та практики застосування принципу «*non bis in idem*».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню кримінально-правових аспектів принципу *non bis in idem* присвятили увагу чимало сучасних українських науковців, зокрема В. Гацелюк [9], І. Гнатів [10], Т. Луцький [3], С. Хилюк [8] та інші. Попри те, його правова регламентація, способи забезпечення та практична реалізація викликає чимало запитань, пошук відповідей на які є метою цієї публікації.

Метою статті є аналіз принципу *non bis in idem* в контексті кримінального законодавства України, а також виявлення випадків порушень даного принципу правоохоронними органами під час кваліфікації кримінально-караних діянь та під час винесення судових рішень.

Постановка завдання. У ході реформування вітчизняного законодавства норми, принципи й інститути кримінального права зазнали суттєвих змін, у тому числі й завдяки урахуванню в галузевому законодавстві концептуальних ідей, які розроблено у міжнародній

нормативній системі. До них належить вимога *non (ne) bis in idem* («не двічі за одне», «одне діяння не карається двічі») – один із найдавніших правових принципів європейської юриспруденції [8, с. 254]. Визначення сутності та значення даного принципу було і залишається в центрі уваги вчених - процесуалістів, а також практиків, оскільки досягнення основних завдань кримінального судочинства поєднується лише із безумовним дотриманням засад кримінального судочинства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Принципи права – це керівні ідеї, обумовлені об'єктивними закономірностями існування і розвитку суспільства, що визначають зміст і спрямованість правового регулювання і на базі яких виникає, розвивається і функціонує право [2]. Одним із принципів кримінального права, що відображає справедливість, є той факт, що ніхто не може бути двічі притягнений до кримінальної відповідальності за одне й те ж саме кримінальне правопорушення (*non bis in idem*). У ст. 61 Конституції України закріплено: «Ніхто не може бути двічі притягнутий до кримінальної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення».

В ст. 4 Протоколу № 7 до Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини, а також у ч. 3 ст. 2 КК України закріплено цей принцип відносно кримінальної відповідальності. Так, ст. 4 Протоколу № 7 передбачає: «Жодна людина не може бути вдруге притягнута до відповідальності або покарана у кримінальному порядку судом однієї і тієї самої держави за злочин, за який вона вже була остаточно виправдана або засуджена відповідно до закону і кримінально-процесуального права цієї держави» [7]. У свою чергу, ч. 3 ст. 2 КК України закріплює положення, що «ніхто не може бути притягнений до кримінальної відповідальності за те саме кримінальне правопорушення більше одного разу».

Загалом, у науковій літературі дія принципу «*non bis in idem*» пояснюється трьома обставинами [1, с. 780]. В першу чергу, цей принцип

відображає латинську аксіому «*nemo debet bis vexari pro una et eadem causa*» (ніхто не може піддаватись більше ніж одному обвинуваченню з тієї ж самої причини) і захищає інтереси як окремої особи, так і суспільства в цілому. По-друге, якщо кримінальне переслідування щодо особи остаточно завершилося встановленням її вини чи невинуватості, то неприпустимо знову здійснювати переслідування тієї ж особи за ті ж діяння і на підставі тих же самих фактів. Вважається, що обвинувачення щодо особи у вчиненні конкретного кримінального правопорушення може здійснюватися тільки один раз, після чого не може повторюватися. І по-третє, принцип, що розглядається, втілює повагу до судових рішень, які прийняті раніше з того ж питання.

Досить проблемним для принципу «*non bis in idem*» є поняття – «двічі за одне і те саме правопорушення». Зміст цього принципу може бути сприйнятий як заборона притягати фізичну та юридичну особу двічі до юридичної відповідальності одного виду за одне й те саме правопорушення, але особа може бути притягнена за правопорушення до різних видів відповідальності зокрема нести цивільно-правову, адміністративну чи кримінальну відповідальність, що не суперечить принципу «*non bis in idem*».

Для прикладу у справі особу було притягнуто до відповідальності за ч. 1 ст. 286 КК України (Порушення правил безпеки дорожнього руху або експлуатації транспорту особою, яка керує транспортним засобом, що спричинило потерпілому середньої тяжкості тілесне ушкодження). Апеляційним судом вирок суду першої інстанції залишено без зміни.

На вирок суду та ухвалу суду апеляційної інстанції захисником засудженого було подано касаційну скаргу, яку вмотивовано тим, що засудженого раніше притягнуто за вчинене до адміністративної відповідальності за ст. 124 КУпАП, а тому наявність не скасованої постанови про притягнення до адміністративної відповідальності

засудженого зобов'язувало суд першої інстанції ухвалити виправдувальний вирок або закрити кримінальне провадження у зв'язку із відсутністю в його діянні складу кримінального правопорушення.

Аналізуючи матеріали справи та відповідні норми права ККС з доводами касаційної скарги не погодився і вказав, що відповідно до статті 4 Протоколу № 7 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, нікого не може бути вдруге притягнуто до суду або покарано в порядку кримінального провадження під юрисдикцією однієї і тієї самої держави за правопорушення, за яке його вже було остаточно виправдано або засуджено відповідно до закону та кримінальної процедури цієї держави.

Проте притягнення до адміністративної відповідальності за спричинення потерпілому середньої тяжкості тілесного ушкодження ст. 124 КУпАП не передбачає, оскільки це є складом кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України [5].

Цікавим прикладом є рішення ЄСПЛ у справі *Oliveira v. Switzerland*. Пані Олівейра, керуючи автомобілем неправильно розрахувала швидкість з огляду на погодні умови, внаслідок чого її автомобіль виїхав на смугу зустрічного руху, де зіштовхнувся з іншим автомобілем, водій якого в результаті зіткнення отримав серйозні тілесні ушкодження. Спочатку її визнали винною в адміністративному правопорушенні, згодом – в кримінальному. Цюріхський окружний суд (*Bezirksgericht*) у рішенні зазначає, що принцип «*non bis in idem*» притягнення до адміністративної відповідальності виключає можливість подальшого кримінального переслідування особи, проте, оскільки ретельне розслідування показало, що ті самі факти становлять більш серйозне, кримінально-каране порушення, то перше рішення і покарання, повинні бути скасовані. Розмір штрафу в другому процесі був зменшений, з урахуванням уже сплаченої суми стягнення на підставі першого рішення.

ЄСПЛ за цією справою дійшов висновку, що це типовий приклад, коли одне діяння становить два окремих правопорушення. У таких випадках, на думку ЄСПЛ, як правило, більше покарання поглинає менше [8, с. 258].

Правозастосовна діяльність у кримінально-правових відносинах проявляється, насамперед, через проведення кримінально-правової кваліфікації діяння. У процесі кваліфікації кримінального правопорушення особливу увагу потрібно акцентувати на відповідних принципах. Зокрема, одним із ключових принципів кримінальної кваліфікації діяння є «*non bis in idem*». Саме під час здійснення кримінально-правової кваліфікації, тобто у правозастосовній діяльності, є найбільша вірогідність допустити його порушення.

В чинному кримінальному законодавстві наявні приклади неправильного застосування закону, де очевидним є порушення досліджуваного принципу, зокрема щодо кримінально-правової кваліфікації вчинюваних діянь. В рекомендаціях Пленуму ВСУ, наданих в п. 13 Постанови № 7 від 12.06.2009 «Про практику застосування судами законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» зазначено: «Порушення на вибухонебезпечному підприємстві (у цеху) встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, якщо воно спричинило вибух і пожежу, що призвело до загибелі людей, майнової шкоди в особливо великому розмірі або інших тяжких наслідків, має кваліфікуватися за сукупністю частини другої статті 270 та частини другої статті 273 КК. Те саме діяння, якщо воно спричинило пожежу з такими ж наслідками, належить кваліфікувати за сукупністю частини другої статті 270 та частини першої статті 273 КК» [6]. В даному випадку потрібно погодитися із Т.М. Луцьким, що така кваліфікація одночасно за ст. 270 та 273 КК України порушує принцип *non bis in idem*, оскільки пропонується

за двома статтями кваліфікувати діяння, негативні наслідки якого повністю охоплюються однією з них [4, с. 158].

Слід зазначити, що в практичній діяльності досить поширеним є неправильне застосування закону, коли під час розбійного нападу було умисно заподіяно тяжкі тілесні ушкодження, внаслідок якого настала смерть потерпілого. В результаті даного неправильного застосування порушується досліджуваний принцип кримінального права.

Правозастосовними орієнтирами у цьому випадку є абз. 3 п. 11 ППВСУ «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 6 листопада 2009 р. № 10 та абз. 3 п. 11 ППВСУ «Про практику застосування судами кримінального законодавства про повторність, сукупність і рецидив злочинів та їх правові наслідки» від 4 червня 2010 р. № 7, де зазначено, що, якщо в процесі розбою було умисно заподіяно тяжке тілесне ушкодження, внаслідок якого настала смерть потерпілого, такі дії необхідно кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень передбачених ч. 4 ст. 187 і ч. 2 ст. 121 КК України.

В одній із своїх праць Т.М. Луцький [3, с. 69] наводить як приклад судовий вирок в якому було порушено принцип *non bis in idem*, зокрема, коли особу було визнано винним у вчиненні кримінальних правопорушень передбачених ч.2 ст. 121 та ч.4 ст. 187 КК України за обставин, коли обвинувачений, з метою заволодіння чужим майном, зайшов у будинок особи похилого віку, умисно наніс їй декілька ударів кулаками по різних частинах тіла, в результаті чого спричинив потерпілій тяжкі тілесні ушкодження, від яких остання померла на місці. Після чого, заволодів грошовими коштами у сумі 200 грн.

Тому, потрібно погодитися із позицією, що у випадку вчинення особою розбійного нападу або вимагання під час яких було заподіяно тяжкі тілесні ушкодження, що спричинили смерть особи, такі дії необхідно кваліфікувати за частиною першою, другою або третьою ст. 187 або ст. 189

КК за сукупністю із ч.2 ст. 121 КК. За частиною четвертою ст. 187 або ст. 189 КК за сукупністю із ч.2 ст. 121 КК кваліфікувати лише в тому випадку, якщо розбій був спрямований на заволодіння майном у великих чи особливо великих розмірах або вчинений організованою групою. А також, якщо в результаті вимагання було завдано майнової шкоди в особливо великих розмірах або воно було вчинено організованою групою.

За зазначених умов в кваліфікації діянь повністю дотримується принцип диференціації кримінальної відповідальності та індивідуалізації покарання, а також не порушується принцип «Non bis in idem», тобто дозволить уникнути подвійної кваліфікації скоєного [4, с. 144].

Підсумовуючи, потрібно вказати, що принцип non bis in idem під час вирішення питання про недопустимість подвійного інкримінування забезпечує дотримання прав особи під час здійснення кримінального переслідування, а також забезпечує повноту кримінально-правової кваліфікації, індивідуалізацію кримінальної відповідальності та покарання.

Дослідивши правові позиції ЄСПЛ під призмою розуміння цієї міжнародною судовою установою принципу non bis in idem, С.В. Хилюк зробила висновки: «У практиці ЄСПЛ дія правила «не двічі за одне» поширюється лише на кримінально-правову сферу, межі якої Суд розуміє значно ширше, ніж національні юрисдикції держав-членів Ради Європи, в тому числі й України. Беручи до уваги об'єкт посягання та суворість стягнення, ЄСПЛ відносить до кримінально-правових окремі види адміністративних правопорушень». «З окремих рішень випливає, що відповідно до положень non bis in idem, діяння, яке отримало остаточну оцінку як адміністративне правопорушення не може визнаватись злочином чи його складовою й навпаки. Проте не суперечить аналізованому правилу одночасне застосування до особи за ті самі діяння кримінально-правової та конституційної відповідальності, кримінальної відповідальності та фінансових санкцій» [8].

Разом із тим практика Європейського Суду з прав людини щодо застосування ст. 4 протоколу № 7 Конвенції є непослідовною та в деяких випадках, навіть, суперечливою. Цей недолік визнає й сам Суд.

Також у практиці ЄСПЛ дія принципу «non bis in idem» поширюються лише на кримінально-правову сферу, але межі якої Суд розуміє значно ширше, ніж національні юрисдикції держав-членів Ради Європи. ЄСПЛ відносить до кримінальних правопорушень окремі види адміністративних правопорушень.

Висновки. Засада «non bis in idem» забороняє двічі (повторно) притягати особу за одне й теж саме кримінальне правопорушення до кримінальної відповідальності, тобто відповідальності одного й того ж виду. Проте вона не звільняє особу від інших видів юридичної відповідальності за вчинене кримінальне правопорушення та його наслідки, зокрема, від цивільної відповідальності за завдану ним майнову і моральну шкоду.

При вирішенні питання чи є порушення принципу «non bis in idem», тобто, бути притягненим двічі до юридичної відповідальності, зокрема, за вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 124 КУпАП та за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 286 КК України слід мати на увазі, що кримінальне провадження стосується саме наслідків у виді спричинення середньої тяжкості тілесних ушкоджень, що не передбачає норма ст. 124 КУпАП, а тому відсутнє порушення статті 4 Протоколу 7 до Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Література

1. Wyngaert C., The International non bis in idem Principle: resolving some of the unanswered questions / C. Wyngaert, G. Stessens // *International and Comparative Law Quarterly*. 1999. Vol. 48. P. 779-804.

2. Коломієць Ю.Ю. Невідворотність кримінальної відповідальності: правова природа та зміст: автореф. дис. ... к. ю. н.: спец. 12.00.08 / Ю.Ю. Коломієць ; Одес. нац. юрид. акад. О., 2005. 17 с.
3. Луцький Т. М. Порухення принципу «non bis in idem» під час кримінально-правової кваліфікації злочинів, що мають своїм наслідком необережне заподіяння смерті особі. Polish journal of science. 2020. No. 25. Vol. 4. С. 68-71.
4. Луцький Т.М. Кримінальна відповідальність за необережне заподіяння смерті іншій особі. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право». Львівський державний університет внутрішніх справ, Львів, 2021. URL:https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/naukova%20diyalnist/dorobok_zdobuvachiv/luckyi_d.pdf
5. Постанова ВСУ від 02.10.2018 року. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76945432> (дата звернення 01.10.2021)
6. Про практику застосування судами законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 12.06.2009 № 7. База даних «Законодавство України». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09> (дата звернення: 01.10.2021).
7. Протокол № 7 до Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини. 1997. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_804
8. Хилюк С. Кримінально-правові аспекти правила non bis in idem у практиці Європейського суду з прав людини / С. Хилюк // Вісник Львівського університету. Серія юридична. 2012. Вип. 55. С. 254–265.
9. Гацелюк В.О. Реалізація принципу законності кримінального права (загальні засади концепції): [монографія] / В.О. Гацелюк // МВС

України, Луганський державний університет внутрішніх справ.
Луганськ: РВВ ЛДУВС, 2006. 280 с.

10. Гнатів І.М. Принцип non bis in idem: передумови та причини становлення / І.М. Гнатів // Вісник Львівського університету. 2012. № 56. С. 372-378

References

1. Wyngaert C., The International non bis in idem Principle: resolving some of the unanswered questions / C. Wyngaert, G. Stessens // International and Comparative Law Quarterly. 1999. Vol. 48. P. 779-804.
2. Kolomiets Yu.Iu. Nevidvorotnist kryminalnoi vidpovidalnosti: pravova pryroda ta zmist: avtoref. dys. ... k. yu. n.: spets. 12.00.08 / Yu.Iu. Kolomiets ; Odes. nats. yuryd. akad. O., 2005. 17 с.
3. Lutskyi T. M. Porushennia pryntsypu «non bis in idem» pid chas kryminalno-pravovoi kvalifikatsii zlochyniv, shcho maiut svoim naslidkom neoberezhne zapodiannia smerti osobi. Polish journal of science. 2020. No. 25. Vol. 4. S. 68-71.
4. Lutskyi T.M. Kryminalna vidpovidalnist za neoberezhne zapodiannia smerti inshii osobi. Dysertatsiia na zdobuttia naukovooho stupenia doktora filosofii za spetsialnistiu 081 «Pravo». Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav, Lviv, 2021. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/naukova%20diyalnist/dorobok_zdobuvachiv/luckyiy_d.pdf
5. Postanova VSU vid 02.10.2018 roku. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/76945432> (data zvernennia 01.10.2021)
6. Pro praktyku zastosuvannia sudamy zakonodavstva u spravakh pro zlochyny proty bezpeky vyrobnytstva: Postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 12.06.2009 № 7. Baza danykh «Zakonodavstvo

- Ukrainy». URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/va007700-09> (data zvernennia: 01.10.2021).
7. Protokol № 7 do Yevropeiskoi konventsii pro zakhyst prav i osnovnykh svobod liudyny. 1997. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_804
  8. Khyliuk S. Kryminalno-pravovi aspekty pravyla non bis in idem u praktytsi Yevropeiskoho sudu z prav liudyny / S. Khyliuk // Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriiia yurydychna. 2012. Vyp. 55. S. 254–265.
  9. Hatseliuk V.O. Realizatsiia pryntsypu zakonnosti kryminalnoho prava (zahalni zasady kontseptsii): [monohrafiia] / V.O. Hatseliuk // MVS Ukrainy, Luhanskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. Luhansk: RVV LDUVS, 2006. 280 s.
  11. Hnativ I.M. Pryntsyp non bis in idem: peredumovy ta prychny stanovlennia / I.M. Hnativ // Visnyk Lvivskoho universytetu. 2012. № 56. S. 372-378.